

УДК 378.147.091.33-027.22:[373.5.091.12.011.3-051:62/64

Полетай О.М., Полетай В.М., Полетай А.В.

ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА ЯК ЗАСІБ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті проведено аналіз психолого-педагогічної літератури щодо дослідження ролі педагогічної практики у формуванні майбутнього вчителя трудового навчання та впливу її на розвиток вмінь та навичок роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів I-III ступеня. Проведено дослідження типових помилок студентів під час практики та визначення відповідних методичних рекомендацій, завдяки яким підготовка студентів якісно покращиться. І відповідно до розглянутих рекомендацій, розроблено завдання для виконання на педагогічній практиці студентами закладів вищої освіти.

Ключові слова: навчально-педагогічна практика, творчість, вчитель трудового навчання, класний керівник, психолого-педагогічна характеристика, шкільна гігієна, оцінка фізичного розвитку, гігієнічна оцінка розмірів кімнати, методи організації навчальної діяльності.

Актуальність проблеми дослідження. Кожного дня зі всіх засобів масової інформації ми чуємо про зміни в освітньому процесі, про нові методи і прийоми навчання, про нову інноваційну організацію навчального процесу, що відповідно сприяє творчому розвитку підростаючого покоління. А найприємніше, що до таких новацій з охотою беруться молоді спеціалісти, вчорашні випускники, готові до нового, цікавого і ефективного. Своїх студентів ми навчаємо із застосуванням новітнього досвіду у педагогіці і тому саме на педагогічній практиці при порівнянні загальноприйнятого досвіду по організації навчального процесу приходиться свідомість необхідності тих знань, що отримують у виші.

У Законі України "Про освіту" зазначено, що метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності [3]. У зв'язку з цим зростають вимоги до підготовки педагогічних кадрів, які будуть готові до впровадження новітніх педагогічних технологій, що зможуть допомогти учням розвинутися у творчому напрямку і визначитися з майбутньою професією.

Мета даної роботи: дослідити як впливає педагогічна практика на формування необхідних компетенцій майбутніх учителів трудового навчання, дослідити типові помилки студентів під час практики і скласти рекомендації щодо їх виправлення.

Із розвитком науки, техніки та збільшенням обсягів наукової інформації відповідно змінюється мета та завдання освіти. У сучасних умовах ринкових відносин виникає потреба у підготовці конкурентоспроможних, кваліфікованих та творчих робітників. Стрімкий науково-технічний прогрес збільшує роль творчої активності особистості. І тому в пріоритеті стає формування такої творчої особистості, яка здатна до гнучкої адаптації в будь-яких умовах.

Практична підготовка студентів передбачена Законом України "Про вищу освіту" та "Положенням про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України", затвердженому наказом Міністерства освіти України від 8 квітня 1993 р., № 93. Зокрема відмічається, що практична підготовка студентів вищих навчальних закладів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і має на меті набуття студентом професійних навичок та вмінь [4].

Навчально-педагогічна практика запланована на третій курс (6 семестр). Так у 2017/2018 навчальному році було направлено 89 студентів в 20 навчальних закладів міста Чернігова. Дана практика полягає в ознайомленні з конкретною майбутньою спеціальністю як помічника вчителя трудового навчання та класного керівника.

Увага студентів під час проходження педагогічної практики акцентується на наступних завданнях [5; 6]:

1. Ознайомлення з організацією навчально-виховної роботи загальноосвітнього навчального закладу [6]:

– бесіда з адміністрацією, учителями і класним керівником про систему навчально-виховної роботи в навчальному закладі;

– ознайомлення з режимом роботи навчального закладу та розкладом навчальних занять класу, за яким закріплений студент-практикант;

- затвердження плану навчальної і виховної роботи на період практики;
- ознайомлення з матеріально-технічною базою шкільної майстерні;
- ознайомлення з методикою роботи учителя-наставника;
- ознайомлення з методикою роботи класного керівника;
- відвідування та аналіз уроків трудового навчання у кількості – 10 (5, 6, 7 класи);
- відвідування та аналіз уроків учителів-предметників, відвідуючи не менш чотирьох уроків на день у закріпленому за студентом класі.

2. Вивчення календарно-тематичних і поурочних планів вчителів трудового навчання (обслуговуючої та технічної праці) та плану позакласної роботи класного керівника.

3. Проведення навчальної роботи з фахового предмету:

- з'ясування рівня знань, умінь і навичок учнів з предмету, (аналіз класного журналу, зошитів учнів, їх контрольних робіт та ін.);
- розробка конспектів (розгорнутих планів) уроків, факультативів, занять гуртка або інших позаурочних занять з предмету;
- підготовка методичних матеріалів, технічних засобів навчання до уроку або позаурочного заняття;

– обов'язкове відвідування фахових уроків та психолого-педагогічний аналіз з фіксацією у щоденнику;

– підготовка і проведення окремого фахового уроку (фрагменту);

– самоаналіз проведеного уроку (фрагменту) та участь інших практикантів в аналізі результатів побаченого.

4. Проведення позакласної виховної роботи в класі та ознайомлення з особливостями навчально-пізнавальних здібностей учнів класу [6]:

- вивчення рівня вихованості учнів (стан дисципліни, рівень суспільної активності тощо);
- дослідження психологічних аспектів навчально-виховної діяльності (врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, особливостей пізнавальної діяльності, мотивації, особливостей педагогічного спілкування і мікроклімату на уроці тощо);
- вивчення окремих учнів і колективу з метою складання об'єктивної психолого-педагогічної характеристики;

– аналіз особових справ учнів, медичних карток, щоденників, класних журналів;

– набуття умінь по організації самоуправління учнів;

– робота з батьками (порядок організації відвідування учнів удома, індивідуальні бесіди з батьками, виступи на батьківських зборах та ін.);

– аналіз роботи класного керівника: методи виховного впливу на учнів, яка проводиться виховна робота, яким чином підтримуються стосунки з батьками учнів, як часто проводяться батьківські збори;

– підготовка і проведення виховної години, що забезпечує різнобічний виховний результат;

– самоаналіз проведеної класної години та участь інших практикантів в аналізі результатів побаченого

5. Методична і самостійна робота:

– участь у роботі педагогічної ради; методичного об'єднання, семінару класних керівників;

– систематичний аналіз своєї практичної діяльності і досвіду навчально-виховної роботи школи в щоденнику;

– відвідати заняття гуртка з предмету, визначити його задачі, структуру, методи організації навчальної діяльності учнів;

– підготувати і провести профорієнтаційний захід щодо свого навчального закладу та факультету;

– визначення теми можливої курсової роботи, розробка плану, накопичення емпіричного матеріалу.

6. Дослідження з шкільної гігієни. По кожному пункту зробити висновки (у порівнянні з нормами) [5]:

– оцінити групу та рівень фізичного розвитку учнів в закріпленому класі (не менше 6 учнів);

– гігієнічна оцінка класної кімнати;

– гігієнічна оцінка розкладу уроків.

Отже, які виникають труднощі у студентів під час навчально-педагогічної практики.

Перше – це запис аналізу уроку. Впродовж двох тижнів вони повинні аналізувати структуру уроків учителів-предметників і записувати її у свій щоденник. За такою схемою: загальні відомості про урок (готовність учнів до уроку, порядок у класі; організаційний момент уроку); тип і структура уроку (доцільність вибраного типу з огляду на тему уроку, структура, послідовність етапів, підбиття підсумків, зв'язок матеріалу з попереднім); зміст уроку (сприяння змісту навчального матеріалу освіти, розвитку і вихованню учнів. Використання дидактичних матеріалів і обладнання кабінету з метою відтворення і

корекції набутих знань для забезпечення сприймання учнями навчальної інформації, та ін.); методи та прийоми навчання (доцільність застосування методів і прийомів на уроці, відповідність змісту матеріалу, типу меті, завданням та віковим особливостям учнів та ін.); поведінка учнів (зацікавленість, порушення дисципліни, ставлення учнів до вчителя та ін.); поведінка вчителя (вміння володіти класом, організувати його на роботу, підвищувати активність, інтерес, увагу, тримати дисципліну тощо); результати уроку, висновки та пропозиції (досягнення мети, виконання плану, обсяг і якість знань учнів, виховне, розвиваюче та освітнє значення уроку та ін.).

На слух студентам ще важко визначити всі етапи уроку, про що свідчать записи (30%). Ознайомившись з ними можна зробити висновок, що і тип уроку складно визначити, і сприймають студенти кожен урок як комбінований (35%), хоча по темі не завжди це підходить. Наступна складність, зі слів вчителя деяким студентам (20%) важко виокремити мотивацію, інколи її взагалі вчителі не кажуть. Нерозуміння доцільного застосування методів навчання на уроці та відповідність їх змісту матеріалу, типу, меті, завданням та віковим особливостям учнів (15%).

Тому, рекомендацією по даній проблемі викладачам педагогіки (дидактики) та методики технологічної освіти, буде застосування під час вивчення структури уроку, методів і прийомів організації навчальної діяльності та ін., фрагментів шкільних уроків, аналіз їх і порівняння для візуального сприймання навчальної інформації.

Наступна проблема виникає при проведенні уроку (фрагменту) трудового навчання та класної години – це боязнь аудиторії (25%). Під впливом цього психологічного стану студент мовчить, червоніє, коли починає все ж таки говорити, то голос тремтить і запинається, що є приводом для сміху серед учнів. Тим самим дисципліна втрачена і мета тільки частково досягнута. Рекомендацією буде для викладачів педагогічної майстерності – більше проводити тренінги по налаштуванню самовпевненості у свої сили та ін.

Викладачам методики виховної роботи та профільного навчання – більше проводити занять, де студенти організували і проводили самостійно пробні уроки та виховні заходи не тільки в межах вишу, а й у загальноосвітніх закладах I-III ступенів, що допоможе їм подолати свій страх ще до початку педагогічної практики.

При написанні психолого-педагогічної характеристики учня також виникає проблема (15%). Весь курс психології студенти проходять на першому і другому курсах, і на початок навчально-педагогічної практики на третьому курсі дещо з пройденого матеріалу забувається, особливо це стосується організації методів дослідження особистості та колективу. Тому як рекомендація, створювати записник кожному студенту де б він фіксував всі проаналізовані й апробовані методи дослідження, з точним порядком проведення та інтерпретацією результатів.

Наступна проблема – нерозуміння доцільності проведення досліджень з шкільної гігієни (20%). Основними завданнями зі шкільної гігієни для студентів під час проходження педагогічної практики є оцінка фізичного розвитку учнів, відповідності антропометричних характеристик учнів та шкільних меблів, гігієнічна оцінка класної кімнати, а також оцінка розкладу шкільних уроків.

Перші два завдання пов'язані з обов'язком учителя попередити порушення розвитку опорно-рухового апарату учнів, сформувати у них правильний стереотип поведінки щодо збереження власного здоров'я. Педагогічна практика проводиться у 5 – 8 класах, що відповідає підлітковому періоду учнів цих класів. У цьому віковому періоді відбувається прискорення темпів росту організму, що збільшує ризик виникнення порушень опорно-рухового апарату, а саме може сформуватись сколіотична або кіфо-сколіотична постава, яка, в свою чергу, може стати причиною для розвитку захворювань внутрішніх органів. Слід зазначити, що вчасно виявивши невідповідність між зростом учня та партою, за якою він сидить, можна попередити не тільки порушення опорно-рухового апарату, а ще знизити ризик надмірного навантаження на органи зору.

Оцінка фізичного розвитку проводиться на основі аналізу антропометричних показників зросту, ваги і грудної клітки. Зріст вимірюється за допомогою зростоміру, вага визначається за допомогою медичних вагів, обхват грудної клітки за допомогою сантиметрової стрічки. Отримані результати опрацьовують за допомогою методу сигмальних відхилень, порівнюючи показники розвитку учня (зріст, вагу, обхват грудної клітки) із середніми арифметичними цих ознак для відповідної статево-вікової групи, взятими з таблиць стандартів. На основі аналізу даних визначається одна з чотирьох груп фізичного розвитку: добре фізично розвинуті діти; діти з надмірним фізичним та негармонійним розвитком; діти з фізичним розвитком нижче середнього та з низьким фізичним розвитком.

Оцінивши фізичний розвиток учнів, студенти роблять висновок про відповідність розмірів меблів зросту учнів, провівши ряд вимірів, а саме визначають висоту столу, глибину сидіння, дистанцію спинки, диференцію (відстань по вертикалі між заднім краєм столу і площиною сидіння), дистанцію лави тощо. Правильно підібрані шкільні меблі для кожного учня забезпечують стійке і зручне положення тіла під час навчальної роботи та запобігають асиметрії положення тіла і викривленню хребта, а також оптимізують відстань від очей до книг та зошитів.

Наступним завданням для студентів є гігієнічна оцінка розмірів, вентиляції та освітленості класної кімнати або майстерні. Серед гігієнічних показників, які мають визначити студенти, є наступні: площа та об'єм на одного учня, кратність повітрообміну, наявні системи вентиляції (природна (фрамуги, вікна, двері) або штучна (приточна, відточна, приточно-відточна), наявність засобів підсилення вентиляції (витяжні канали, дефлектори, кондиціонери, вентилятори та ін.), відношення площі вікон до площі полу, величина освітленості при штучному освітленні. Знання гігієнічних норм та їх дотримання сприяє більш продуктивній роботі учнів та вчителя, профілактиці травматизму, знижує ризик розвитку хвороб органів дихання, зору та розповсюдження інфекції.

Одним із завдань для студентів є гігієнічна оцінка розкладу шкільних уроків. Для цього їм потрібно переписати розклад уроків у відповідному класі, проставити бали складності предметів і побудувати графік розподілу дисциплін за складністю на кожний день, підрахувати загальну кількість балів по днях тижня і побудувати графік зміни навчального навантаження впродовж тижня. Після цього студенти роблять висновок щодо відповідності розкладу санітарно-гігієнічним вимогам. При аналізі розкладу уроків необхідно враховувати рівень працездатності учнів впродовж дня та тижня. Визначено, що найбільша працездатність у школярів припадає на 2-й–3-й уроки продовж навчального дня. Впродовж навчального тижня найбільша працездатність спостерігається у вівторок при п'ятиденному тижні та у середу при шестиденному навчальному тижні. Нераціонально складений розклад (розташування важких за рангом складності уроків у другій половині робочого дня, більше двох важких предметів підряд тощо) сприяє швидкій втомі учнів, зниженню рівня уваги та зменшенню працездатності.

Тому рекомендаціями викладачам шкільної гігієни і методистам педагогічної практики (на конференції та при перевірці у школах) буде наголошення на наслідках порушень опорно-рухового апарату у дитини та важливості формування в учнів навичок по збереженню власного здоров'я.

Практика студентів передбачає безперервність і послідовність її проведення підчас набуття потрібного обсягу практичних знань та вмінь відповідно до різних кваліфікаційних рівнів [1; 2].

Практика студентів проводиться на базах практики, які відповідають вимогам навчальних програм. Після закінчення практики студенти складають звіт у порядку, встановленому відповідною кафедрою. З базами практики вищі навчальні заклади завчасно укладають угоди щодо її проведення згідно з визначеною формою [1; 2].

Таким, чином врахування даних рекомендацій дасть змогу покращити підготовку студентів, що допоможе у майбутньому стати професійно компетентним вчителем. Як наслідок при удосконаленні методичних розробок до педагогічної практики потрібно включати такі завдання:

- набуття умінь по організації психологічних та педагогічних досліджень (діагностика, використання новітніх методик);
- набуття умінь по організації досліджень з шкільної гігієни;
- аналіз отриманих результатів та набуття вміння застосовувати їх в практичній діяльності ;
- розробка конспектів уроків з використанням новітніх методів, які сприяють розвитку творчості учнів та набуття умінь по їх проведенню;
- підбір та підготовка методичних матеріалів, наочних посібників, технічних засобів навчання, які спонукають появу пізнавального інтересу в учнів на уроках трудового навчання;
- набуття умінь по організації навчальної діяльності інклюзивної освіти.

Висновки. Для кращої підготовки майбутнього вчителя трудового навчання до роботи в загальноосвітніх закладах, потрібно приділяти більше уваги виконанню завдань, які виносяться на педагогічну практику.

У методичних розробках обов'язково необхідно передбачати роботу, що була виявлена з типових помилок студентів на практиці. Тому, що характерними рисами майбутнього вчителя трудового навчання повинні бути поєднання глибоких знань з педагогічної майстерності, вміння організувати і проводити психологічні дослідження та дослідження з шкільної гігієни, розуміння внутрішнього світу учня, його мотивів поведінки, збереження його здоров'я і привчання самого учня до його збереження, любов до дітей, готовність до самоосвіти у різних галузях науки та мистецтва.

Використані джерела

1. Белан Т.Г. Роль пасивних практик у професійній підготовці майбутніх учителів технологій: *Матеріали III Міжнародного конгресу "Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі"* (Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського). Одеса, 2017. С. 38 – 39.
2. Белан Т.Г., Бобильова М.В Роль педагогічної практики у формуванні професійно-ціннісних орієнтацій майбутніх учителів технологій. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка*. Вип. 149. Чернігів, 2017. С. 3–6.

3. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017. № 2145-VIII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/card2#Card> (дата звернення: 12.03.2018)
4. Закон України "Про вищу освіту". Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14> (дата звернення: 12.03.2018).
5. Педагогічна практика. Методичний посібник для студентів IV курсу технологічного факультету спеціальності 6.010103 – Технологічна освіта Укладачі О.Г. Видра, Г.В. Джевага, В.О. Дідух, Н.М. Носовець, В.М. Полетай, Г.А. Хоменко / За ред. Пискун О.М. Вид. 3-тє, перероб. Чернігів, 2010. 36 с.
6. Полетай О.М. Педагогічна практика: Методичні рекомендації для студентів III курсу спеціальності 6.010103 – Технологічна освіта, 6.010104 – Професійна освіта. Чернігів, 2016. 32 с.

Poletay O., Poletay V., Poletay A.

PEDAGOGICAL PRACTICE AS A MEANS OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF LABOR TRAINING

In the article the analysis of psychological and pedagogical literature on the study of the role of pedagogical practice in the formation of future teachers of Labor Training and its influence on the development of skills of work with pupils of general educational institutions of I-III degrees.

Every day from all the media we hear about changes in the educational process, new methods and techniques of teaching, new innovative organization of the educational process, which consequently contributes to the creative development of the younger generation. And the best part is that such innovations are willingly undertaken by young professionals, recent graduates, ready for new, interesting and effective. We teach our students to use the latest experience in pedagogy so during teaching practice when compared to the common experience of organization of educational process there comes an awareness of the necessity of the knowledge they receive in higher school.

With the development of science, technology and increase in the volume of scientific information, respectively, the purpose and objectives of education change. In modern conditions of market relations there is a need to train competitive, qualified and creative employees. Rapid scientific and technological progress increases the role of creative activity of personality. And so the priority is the formation of such a personality which is capable of flexible adaptation to all conditions.

A study of typical errors of students during practice and identification of relevant methodological guidelines were performed due to them preparation of students qualitatively improves. And, accordingly, subject to the recommendations is examined, there are developed and given the tasks for teaching practice for students of higher educational institutions: acquisition of skills of organization of psychological and pedagogical studies (diagnostics, advanced techniques); the acquisition of skills in organization research on health in schools; analysis of the obtained results and the acquisition of skills to apply them in practice; develop lesson plans using the latest methods that contribute to the development of students' creativity and acquisition of skills for conducting; selection and preparation of teaching materials, visual aids, technical training aids that encourage the emergence of cognitive interest of pupils at lessons of labor training; acquisition of skills to organize the learning activities of inclusive education.

Key words: *pedagogical practice, creativity, teacher of Labor Training, class mistress, psychological and pedagogical characteristics, school hygiene, physical development evaluation, health assessment of the room sizes, methods of organization of educational activity.*

Стаття надійшла до редакції 16.03.2018 р.